

УДК 338:43

[https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-1\(1\)-392-403](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-1(1)-392-403)

Шацька Зорина Ярославівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри смарт-економіки, Київський національний університет технологій та дизайну, Україна, 01011, місто Київ, вул. Мала Шияновська (Немировича-Данченка), 2, тел. +380677178077, <https://orcid.org/0000-0003-1600-1481>

Ряска Михайло Васильович, студент кафедри смарт-економіки 2 курсу навчання, спеціальності 051 Економіка, ОП «Економіка міжнародного бізнесу», Київський національний університет технологій та дизайну, Україна, 01011, місто Київ, вул. Мала Шияновська (Немировича-Данченка), 2, тел. +380666918461

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО ЕКОЦИДУ

Анотація. Агропромисловий сектор України займає друге місце в структурі національної економіки після промисловості, до якого входять сільське господарство, включає в себе наступні сектори діяльності: сектор сільського господарства: «рослинництво, тваринництво, рибальство, фермерські господарства, особисті селянські та підсобні господарства тощо»; сектори, що «забезпечують сільське господарство засобами виробництва і матеріальними ресурсами: тракторне та сільськогосподарське машинобудування, виробництво мінеральних добрив, біопрепаратів, засобів захисту, кормів, ветеринарних препаратів та ін.»; сектори «з переробки сільськогосподарської сировини: харчова промисловість, галузі з первинної переробки сировини для легкої промисловості»; транспортно-логістичний сектор: «виробництва, що займаються заготівлею сільськогосподарської сировини, транспортуванням, зберіганням, торгівлею споживчими товарами, підготовкою кадрів для сільського господарства, будівництвом у галузях АПК». У 2018 р. в агропромисловому секторі України обсяг споживання сільськогосподарської продукції зріс з 500086 млн грн до 636962 млн грн у 2022 р. (на 27,3%). Проте тільки за перші два місяці війни економіка України зазнала більше втрат, ніж за два роки пандемії COVID-19. Мова йде про екоцид. Починаючи з 24 лютого 2022 р. російська армія скоїла понад 2 тисячі екологічних злочинів на території України та завдала довікільню збитків на суму понад 1800 млрд грн. Війна завдала величезної шкоди майже третині українських лісів. У 18, незаконно окупованих росіянами національних парках та заповідниках, зафіксовані нелегальні вирубки дерев, де загальна площа повалених або вирубаних лісів складає понад 281 тис. га. Таким чином, з початку війни загальні збитки

економіки України оцінені в 148,3 млрд. доларів США. На повний підрахунок прямих й опосередкованих збитків довікільню, завданих російською агресією, знадобиться 20-30 років.

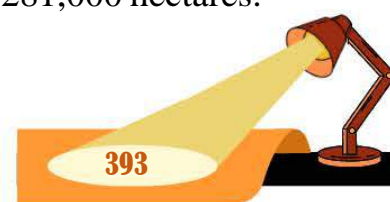
Ключові слова: агропромисловий сектор України, військовий екоцид, національна економіка, сільську господарство, екологічні злочини, війна.

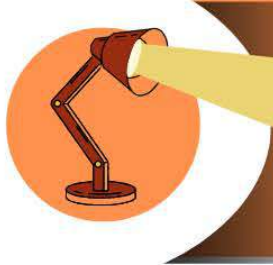
Shatskaya Zorina Yaroslavivna, PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Smart Economics, Kyiv National University of Technology and Design, 2 Mala Shyianovska (Nemyrovych-Danchenko) Str., Kyiv, 01011, tel. +380677178077, <https://orcid.org/0000-0003-1600-1481>

Ryaska Mykhailo Vasilievich, 2nd year student of the Department of Smart Economics, speciality 051 Economics, EP "International Business Economics", Kyiv National University of Technology and Design, 2 Mala Shyianovska (Nemyrovych-Danchenko) Str., Kyiv, 01011, Ukraine, tel. +380666918461

THE ECONOMY OF ENTERPRISES OF THE AGRICULTURAL COMPLEX OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF MILITARY ECOCIDE

Annotation. The agro-industrial sector of Ukraine ranks second in the structure of the national economy after industry, which includes agriculture, and includes the following sectors of activity: the sector of agriculture: "crop production, animal husbandry, fisheries, farms, private peasant and subsidiary farms, etc."; sectors that "provide agriculture with means of production and material resources: tractor and agricultural machinery, production of mineral fertilisers, biological products, protective equipment, feed, veterinary drugs, etc."; sectors "processing agricultural raw materials: food industry, industries for primary processing of raw materials for light industry"; transport and logistics sector: "industries engaged in the procurement of agricultural raw materials, transportation, storage, trade in consumer goods, training of personnel for agriculture, construction in the agro-industrial complex". In 2018, the volume of agricultural consumption in Ukraine's agricultural sector increased from UAH 5,086 million to UAH 6,369,862 million in 2022 (by 27.3%). However, in the first two months of the war alone, Ukraine's economy suffered more losses than in the two years of the COVID-19 pandemic. We are talking about ecocide. Since 24 February 2022, the Russian army has committed more than 2,000 environmental crimes on the territory of Ukraine and caused environmental damage worth more than UAH 1,800 billion. The war has caused enormous damage to almost a third of Ukraine's forests. Illegal felling of trees has been recorded in 18 national parks and reserves illegally occupied by Russia, with the total area of fallen or deforested forests exceeding 281,000 hectares.

Thus, since the beginning of the war, the total losses to Ukraine's economy are estimated at USD 148.3 billion. It will take 20-30 years to fully calculate the direct and indirect environmental damage caused by Russian aggression.

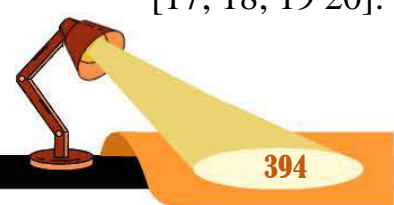
Keywords: agricultural sector of Ukraine, military ecocide, national economy, agriculture, environmental crimes, war.

Постановка проблеми. При дослідженні загальної проблематики агропромислового сектору в Україні в умовах військового конфлікту та екоциду, варто звернути увагу на таке: військові дії можуть призвести до знищення інфраструктури, об'єктів обробки та сховищ продукції, внаслідок чого агропромисловий сектор може втратити важливі ресурси, необхідні для виробництва; військовий конфлікт може вести до переміщення населення, у тому числі сільських жителів, що може вплинути на доступність робочої сили для сільськогосподарських підприємств; військові дії можуть викликати екологічні проблеми, такі як забруднення ґрунту, води та повітря, що може вплинути на якість сільськогосподарських культур та тварин; війна може призвести до змін у торговельних відносинах та створити труднощі в експорті та імпорті аграрної продукції, що може вплинути на економіку сектору; умови війни можуть призвести до нестабільності у сфері сільського господарства та змін в управлінні, що може вплинути на сільськогосподарську політику та підтримку галузі. Від так у випадку військового екоциду, коли відбувається свідоме забруднення або знищення навколишнього середовища, можна очікувати ще серйозніші проблеми для агропромислового сектору України та загальної екологічної стійкості країни. Такі дії можуть викликати довгострокові наслідки для здоров'я людей, тварин і рослин, а також для забезпечення продовольства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання присвячені дослідженням актуальних проблем у сфері агропромислового сектору в Україні в умовах військового конфлікту та екоциду досліджуються у працях багатьох вчених, серед яких зокрема: О. Безуглий, О. Гарафонова, М. Грицишин, О. Кузик, А. Ковач, Л. Кононенко, В. Колеснік, Д. Крилов, В. Маргасова, В. Могилевська, Н. Перепелиця, П. Пузирьова, Ю. Пасічник, С. Рибалко, А. Соколенко, В. Сотник, В. Савченко, Т. Федчук, А. Чуб, К. Шапошников, З. Шацька та ін.

Мета статті. Дослідити стан агропромислового сектору України в умовах військового екоциду та визначити шляхи його подолання.

Виклад основного матеріалу. Агропромисловий сектор України займає друге місце в структурі національної економіки після промисловості, в який входить сільське господарство і тісно пов'язані з сільськогосподарським виробництвом галузі промисловості. Він включає в себе 4 сектори діяльності [17; 18; 19 20]:

– сектор сільського господарства: «рослинництво, тваринництво, рибальство, фермерські господарства, особисті селянські та підсобні господарства тощо»;

– сектори, що «забезпечують сільське господарство засобами виробництва і матеріальними ресурсами: тракторне та сільськогосподарське машинобудування, виробництво мінеральних добрив, біопрепаратів, засобів захисту, кормів, ветеринарних препаратів та ін.»;

– сектори «з переробки сільськогосподарської сировини: харчова промисловість, галузі з первинної переробки сировини для легкої промисловості»;

– транспортно-логістичний сектор: «виробництва, що займаються заготівлею сільськогосподарської сировини, транспортуванням, зберіганням, торгівлею споживчими товарами, підготовкою кадрів для сільського господарства, будівництвом у галузях АПК».

Проаналізуємо обсяг випуску сільськогосподарської продукції в агропромисловому секторі України за період 2018-2022 р.р. (рис. 1).

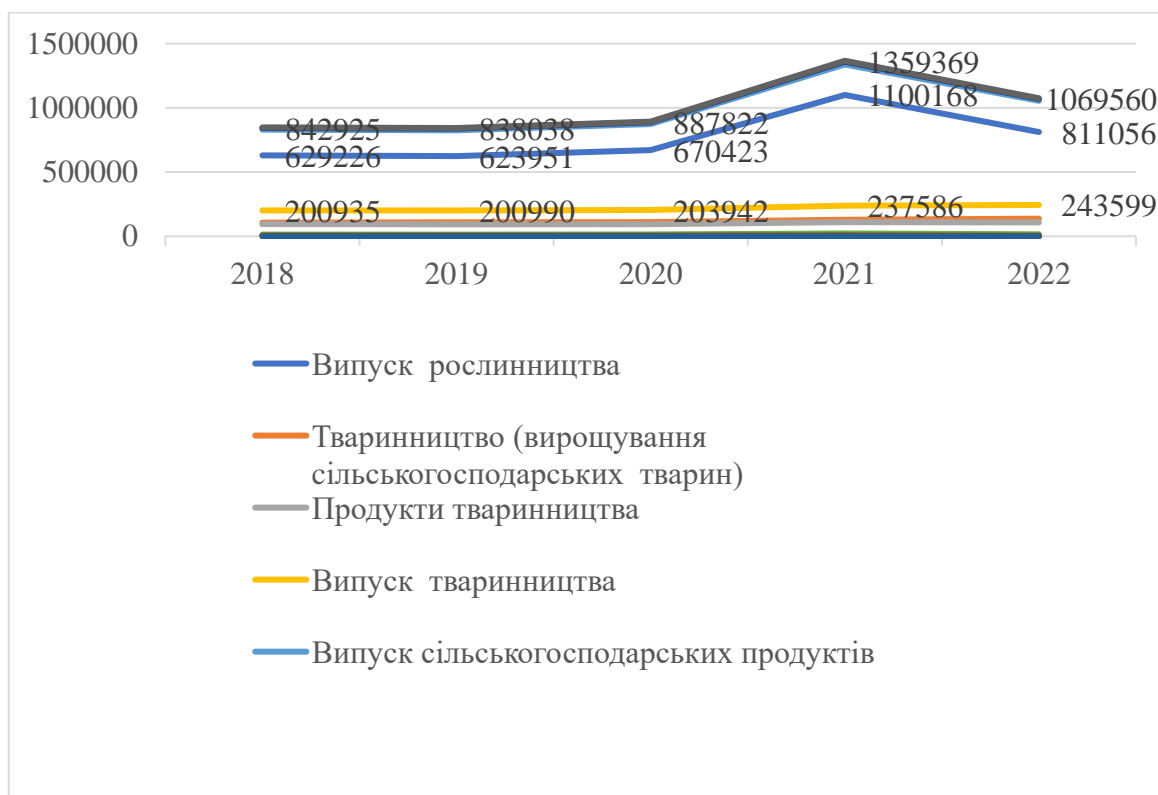
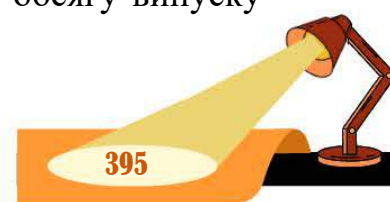

Рис. 1. Обсяг випуску сільськогосподарської продукції в агропромисловому секторі України за період 2018-2022 рр. (млн. грн)

Джерело: побудовано авторами

У 2018 р. обсяг випуску продукції сільського господарства в агропромисловому секторі України складав 848587 млн. грн, у 2022 р. він зріс до 1073916 млн грн (на 126,5 %). Цьому сприяло зростання обсягу випуску

продукції сільського господарства з 842925 млн грн у 2018 р. до 1069560 млн грн (на 126,8 %) та падіння обсягу випуску не сільськогосподарської невід'ємної вторинної діяльності з 4662 млн грн у 2018 р. до 4356 млн грн (на 6,56%).

У сільському господарстві обсяг випуску продукції рослинництва зріс з 629226 млн грн у 2018 р. до 811056 млн грн у 2022 р. (на 128,9 %). Найбільший приріст за аналізований період мало вирощування такої продукції рослинництва: зернових культур (12,7%); технічних культур (41,6%); кормових культур (20,7%); овочевих культур (133,04%); картоплі (1,7%); плоди, ягоди, виноград (2,25%); інші продукти рослинництва (256,4,4%).

Обсяг випуску продукції тваринництва зріс з 106005 млн грн у 2018 р. до 136627 млн грн у 2022 р. (на 28,9 %). Найбільший приріст за аналізований період мало вирощування такої продукції тваринництва: велика рогата худоба (-16,3%); свині (18,6%); коні (189,7%); вівці та кози (41,3%); птиця (37,1%); інше тваринництво (8,7%)

Проаналізуємо обсяг споживання сільськогосподарської продукції в агропромисловому секторі України за період 2018-2022 р.р. (рис. 2).

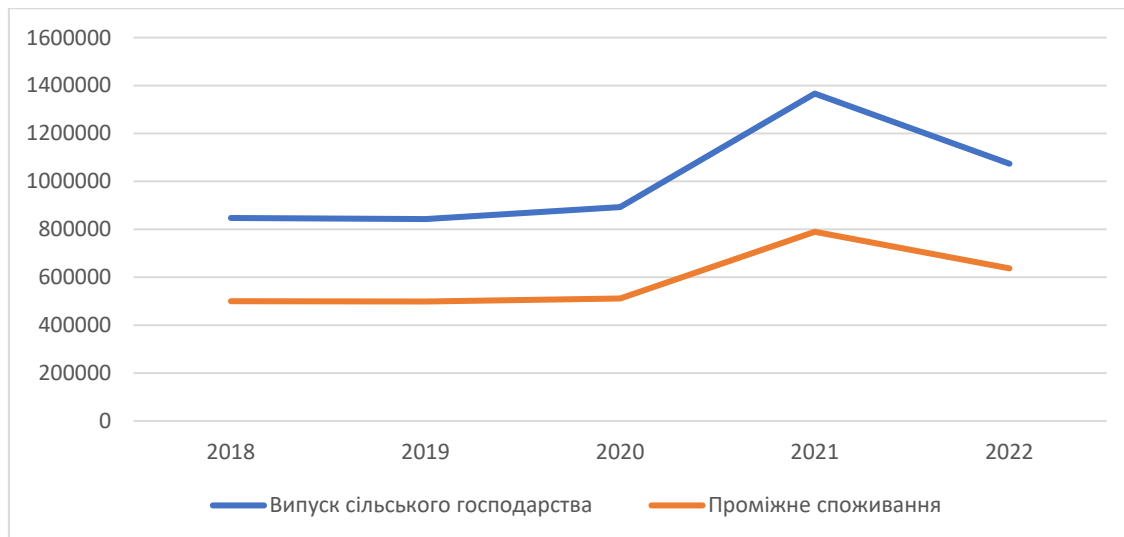

Рис. 2. Обсяг споживання сільськогосподарської продукції в агропромисловому секторі України за період 2018-2022 р.р. (млн грн)

Джерело: побудовано автором

В агропромисловому секторі України обсяг споживання сільськогосподарської продукції зріс з 500086 млн грн у 2018 р. до 636962 млн грн у 2022 р. (на 27,3%). Найбільший приріст за аналізований період мало споживання такої продукції:

- насіння та посадковий матеріал (68,9%);
- паливомастильні матеріали, електроенергія (12,7%);
- мінеральні добрива та засоби поліпшення земель (55,3%);
- продукція захисту рослин, гербіциди, інсектициди, пестициди (79,4%);
- ветеринарні послуги (14,5%);

- корми (29,9%);
- обслуговування матеріалів (запчастини, матеріали для ремонту тощо) (76,8%);
- сільськогосподарські послуги (69,3%);
- інші товари та послуги (80,7%);
- обслуговування споруд (поточний ремонт, будівельні матеріали для ремонту тощо) на 50,4%;
- оплата послуг фінансових посередників на 37,1%.

Тільки за перші два місяці війни економіка України зазнала більше втрат, ніж за два роки пандемії COVID-19. Мова йде про екоцид [10]. За визначенням Глушко А. Д., Зазека А. Б., Сиротенко Я. В. «екоцид – це злочин проти довкілля». Вперше «термін «екоцид» був введений у 1970 році американським біологом Артуром Галстоном для позначення широкомасштабної шкоди, спричиненої використанням США токсичного гербіциду «Agent Orange» під час війни у В'єтнамі». Лише у 1973 році професор міжнародного права Річард Фальк на міжнародному рівні висунув тезу про необхідність заборони екоциду та введення відповідальності за його здійснення, але до сьогодні екоцид поки офіційно не визнаний жодною країною світу. «Крайньою та найбільш руйнівною формою впливу на сферу Землі є військовий екоцид, коли шкода природі завдається із військовою чи політичною метою». На сьогоднішній день обсяг військового екоциду, збитки та довгострокові наслідки від війни оцінити важко, адже бойові дії на території України ще тривають [1-10].

За даними Державної екологічної інспекції, тільки за 11 місяців війни російська агресія завдала збитків довкіллю на суму понад 1 трильйон 743 мільярди гривень (рис. 3.) [11; 12; 13; 14].

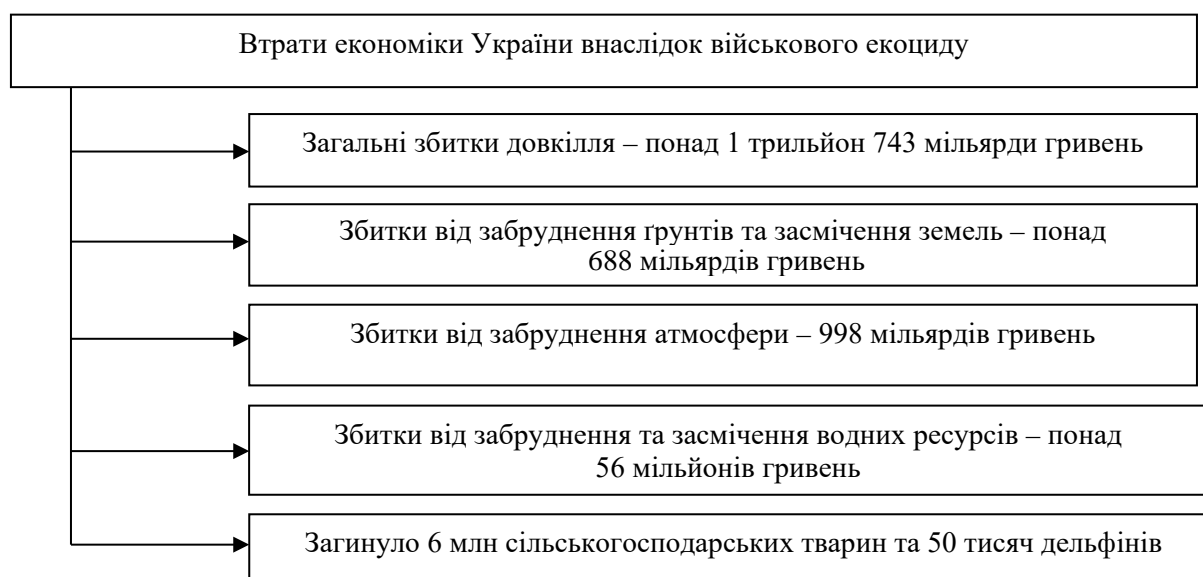
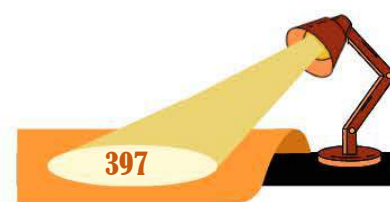

Рис. 3. Втрати економіки України внаслідок військового екоциду
Джерело: складено автором за [11-14]

За розрахунками Державної екологічної інспекції [8] починаючи з 24 лютого 2022 року російська армія скоїла понад 2 тисячі екологічних злочинів на території України та завдала довікільлю збитків на суму понад 1800 млрд гривень. Дії ворожої техніки та її знищення спричинило 45 712 т викидів в атмосферу, а лісові пожежі, горіння нафтопродуктів та загоряння інших об'єктів призвели до потрапляння близько 50 млн т небезпечних газів у повітря. Загалом обсяг викидів парникових газів внаслідок російського вторгнення в Україну приблизно дорівнює річному обсягу викидів Болгарії. Війна завдала величезної шкоди майже третині українських лісів. У 18, незаконно окупованих росіянами національних парках та заповідниках, зафіксовані нелегальні вирубки дерев. Загальна площа повалених або вирубаних лісів складає понад 281 тис. га. Зруйнована техніка окупанта перетворилася на 407 678 т відходів, які продовжують виділяти небезпечні речовини та стають загрозою для довкілля та здоров'я мирного населення країни. А площа небезпечних відходів, які в умовах війни не вдається утилізувати швидко та відповідно до стандартів, вже сягає 3 300 м².

Вторгнення росії в Україну призвело до створення найбільшого в світі мінного поля площиною у 250 тисяч квадратних кілометрів. За розмірами воно перевищує весь Корейський півострів. Достатньо детонації всього однієї міни, щоб спричинити величезний величезний викид токсичних речовин в атмосферу та ґрунт. А в Україні мова йде про сотні й тисячі таких мін [15; 16; 17; 18; 19; 20; 21; 22].

Військовий екоцид, за даними дослідження KSE Institute, що проведено в рамках проєкту «Росія заплатить», «спричинив прямих збитків в агропромисловому секторі України на суму 8,7 мільярдів доларів США» [10-19] (табл. 1).

Таблиця 1
Збитки агропромислового сектору України від військового екоциду

Вид екоциду		Сума збитків, млрд. доларів США
Загальні збитки економіки України		148,3
Промисловість		11,3
агропромисловий комплекс, в т. ч.		8,7
ліси		4,5
знищення та пошкодження сільгосптехніки	пошкоджено або зруйновано 109,6 тис. одиниць сільгосптехніки	4,65
знищення та крадіжки виробленої продукції	знищено та викрадено понад 4 млн тон готової сільгосппродукції.	1,87
знищення інфраструктури для зберігання виробленої сільськогосподарської продукції.	сумарна місткість зруйнованих зерносховищ – 8,2 млн тон виробленої продукції; пошкоджених зерносховищ – 3,25 млн тон потужностей для одночасного зберігання сільськогосподарської продукції	1,33

Джерело: складено авторами за [10-20]

Висновки. Отже, з початку війни загальні збитки економіки України оцінені в 148,3 млрд. доларів США. З них збитки в промисловому секторі становлять 11,3 млрд. доларів США (7%), збитки в агропромисловому секторі – 8,7 млрд. доларів США (5,8%). Щоб подолати перепони в агропромисловому секторі в умовах військового екологічного збурення (екоциду), необхідно вжити комплекс заходів з відновлення та забезпечення стійкості сільськогосподарського виробництва:

1. Оцінка збитків і відновлення інфраструктури: провести оцінку збитків в агропромисловому секторі та визначити основні напрямки відновлення; забезпечити фінансування для відновлення пошкоджених сільськогосподарських структур, таких як полів, систем поливу, фермерських господарств, та ін.

2. Безпека виробництва та доступ до ресурсів: забезпечити безпеку працівників сільськогосподарського сектора та забезпечити їм необхідний захист від військових загроз; забезпечити доступ до важливих ресурсів, таких як вода, добрива, насіння та пестициди.

3. Фермерське підтримання та навчання: надати фермерам консультації та підтримку для ефективного відновлення виробництва; забезпечити навчання фермерів з управління ресурсами, стійкого сільськогосподарського виробництва та сучасних методів господарювання.

4. Екологічна реабілітація: провести роботи з відновлення ґрунтів та екосистем, пошкоджених внаслідок військових дій; впровадити екологічно чисті технології та методи виробництва для зменшення впливу на навколишнє середовище.

5. Міжнародна співпраця: залучити міжнародну допомогу та експертну підтримку для відновлення агропромислового сектора; укласти міжнародні угоди про співпрацю для забезпечення необхідних ресурсів та технічної допомоги.

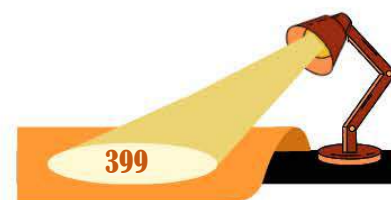
6. Політична діяльність: звертатися до національних та міжнародних організацій із закликом до зупинення військових дій та врегулювання конфлікту; долучити агропромислові організації до діалогу про мир і стабільність.

Цей комплекс заходів може сприяти відновленню агропромислового сектора в умовах військового екоциду, успіх якого залежить від політичної волі та сприятливого міжнародного середовища та співпраці всіх країн.

Література:

1. Безуглий О. М. Організаційно-економічний механізм забезпечення ефективного функціонування та розвитку підприємств агропромислового комплексу України / О. М. Безуглий, В. В. Колеснік, А. В. Соколенко // Економічний вісник Донбасу. - 2023. - № 2. - С. 18-25.

2. Гарафонова О. Перспективи впровадження інноваційних технологій розвитку агропромислового комплексу України / О. Гарафонова, В. Маргасова // Соціально-економічні відносини в цифровому суспільстві. - 2022. - № 3. - С. 19-28.

3. Грицишин М. І. Розвиток високотехнологічного агропромислового виробництва в Україні / М. І. Грицишин, Н. М. Перепелиця // Механіка та автоматика агропромислового виробництва. - 2023. - Вип. 2. - С. 194-201.

4. Інноваційний дизайн фінансово-управлінського обліку та впливу міграції населення на розвиток агропідприємств в умовах безпекових та інформаційних ризиків / Л. Бондарчук, Н. Мазур, Т. Р. Цалко, М. Коваленко, Н. М. Заріцька, П. В. Пузирьова // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2023. – Т. 5 (52). – Р. 481-493.

5. Ковач А. Я. Інституціональні засади посилення впливу агропромислового сектору на розвиток сільських територій України / А. Я. Ковач // Регіональна економіка. - 2023. - № 2. - С. 88-92.

6. Кононенко Л. В. Стратегія розвитку агропромислового комплексу України: сучасний стан та напрями оптимізації / Л. В. Кононенко // Економічний простір. - 2022. - № 182. - С. 79-82.

7. Кузик О. В. Базові моделі комунікацій у маркетингу агропромислових підприємств України / О. В. Кузик // Стратегія економічного розвитку України. - 2022. - Вип. 50. - С. 106-118.

8. Офіційний веб-портал Державної екологічної інспекції України. URL: <https://www.dei.gov.ua/>

9. Пасічник Ю. Оцінка економічного потенціалу агропромислового комплексу України / Ю. Пасічник // Acta Academiae Beregsasiensis. Economics. - 2022. - Вип. 1. - С. 34-47.

10. Рибалко С. В. Формування стратегії розвитку агропромислового виробництва регіону в напрямі формування продовольчої безпеки України / С. В. Рибалко // Український журнал прикладної економіки. - 2018. - Т. 3, № 4. - С. 294-301.

11. Рік екоциду в Україні: екологічні злочини у цифрах. Рубрика. 2024. URL: <https://rubryka.com/2023/02/23/trik-ekotsydu-v-ukrayin-ekologichni-zlochynu-u-tsyfrah/>

12. Савченко В. М. Розвиток і функціонування агропромислового комплексу України як соціально-економічної системи / В. М. Савченко, Л. В. Кононенко // Таврійський науковий вісник. Серія : Економіка. - 2023. - Вип. 15. - С. 109-115.

13. Сотник В. В. Проблеми розмінування та вплив військових дій на діяльність бізнесових структур та агропромисловий комплекс України / В. В. Сотник, В. О. Могилевська, Т. Ю. Федчук // Економіка. Фінанси. Право. - 2023. - № 7. - С. 22-25.

14. Чуб А. В. Моніторинг розвитку агропромислового комплексу України / А. В. Чуб // Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво. - 2022. - № 3. - С. 53-61.

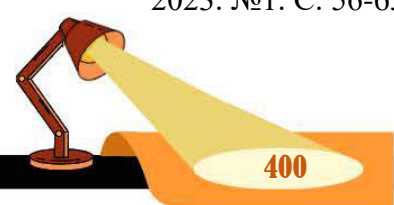
15. Чуб А. В. Сучасний стан та тенденції розвитку агропромислового комплексу України / А. В. Чуб // Приазовський економічний вісник. - 2021. - Вип. 5. - С. 34-43.

16. Шапошников К. С. Капітальні інвестиції та роль держави в розвитку агропромислового комплексу України / К. С. Шапошников, Д. В. Крилов, А. В. Чуб // Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво. - 2022. - № 2. - С. 46-50.

17. Шацька З. Я. Розвиток підприємницьких структур агропромислової сфери в умовах військового екоциду. *Ефективна економіка*. 2023. №7. URL: <https://www.nauka.com.ua/index.php/ee/article/view/1872/1889>

18. Шацька З. Я. Розвиток підприємницьких структур АПК України на засадах AgTech технологій / З. Я. Шацька // Імперативи економічного зростання в контексті реалізації глобальних цілей сталого розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 25 квітня 2023 року. – Київ : КНУТД, 2023. – С. 26-29.

19. Шацька З.Я. Прогнозні сценарії післявоєнного відновлення підприємницьких структур аграрної сфери України. Вісник стратегічних економічних досліджень. КНУТД, 2023. №1. С. 56-63.

20. Information subsystem of agri-food enterprise management in the context of digitalization: the problem of digital maturity / T. Ishchejkin, V. Liulka, V. Dovbush, N. Zaritska, P. Puzyrova, T. Tsalko, S. Nevmerzhytska, Y. Rusina, O. Nyshenko, S. Bebko // Journal of Hygienic Engineering and Design (JHED). – 2022. – Vol. 38. – P. 243-252.

21. Modeling of management decisions on financial leasing in the agri-food sector / P. Puzyrova, Yu. Rusina, T. Tsalko, S. Nevmerzhytska, O. Nyshenko, V. Rubezhanska // Laplage em Revista (International). – 2021. – Vol. 7, n. 2, May.- Aug. – P. 729-736.

22. Olshanska, O., Puzyrova, P. (2023). Theoretical and methodological aspects of management of the competitiveness of agricultural enterprises under military conditions. *Management*, 1(37): 19–28.

References:

1. Bezuhlyi, O. M., Koliesnik, V. V., Sokolenko, A. V. (2023). Orhanizatsiino-ekonomichnyi mekhanizm zabezpechennia efektyvnoho funktsionuvannia ta rozvytku pidpriemstv ahropromysloвого комплексу України [Organisational and economic mechanism for ensuring the effective functioning and development of enterprises of the agro-industrial complex of Ukraine]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu - Economic Bulletin of Donbas*, 2, 18-25 [in Ukrainian].

2. Harafonova, O., Marhasova, V. (2022). Perspektyvy vprovadzhennia innovatsiinykh tekhnolohii rozvytku ahropromysloвого комплексу України [Prospects for the introduction of innovative technologies for the development of the agro-industrial complex of Ukraine]. *Sotsialno-ekonomichni vidnosyny v tsyfrovomu suspilstvi - Socio-economic relations in a digital society*, 3, 19-28 [in Ukrainian].

3. Hrytsyshyn, M. I., Perepelytsia, N. M. (2023). Rozvytok vysokotekhnolohichnoho ahropromysloвого vyrobnytstva v Ukraini [Development of high-tech agro-industrial production in Ukraine]. *Mekhanika ta avtomatyka ahropromysloвого vyrobnytstva - Mechanics and automation of agro-industrial production*, Issue 2, 194-201 [in Ukrainian].

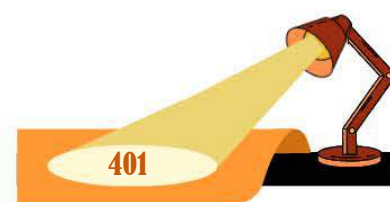
4. Bondarchuk, L., Mazur, N., Tsalko, T. R., Kovalenko, M., Zaritska, N. M., Puzyrova, P. V. (2023). Innovatsiinyi dyzain finansovo-upravlinskoho obliku ta vplyvu mihratsii naselennia na rozvytok ahropidpriemstv v umovakh bezpekovykh ta informatsiinykh ryzykiv [Innovative design of financial and managerial accounting and the impact of population migration on the development of agricultural enterprises in the context of security and information risks]. *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky - Financial and credit activity: problems of theory and practice*, Vol. 5 (52), 481-493 [in Ukrainian].

5. Kovach, A. Ya. (2023). Instytutstionalni zasady posylennia vplyvu ahropromysloвого sektoru na rozvytok silskykh terytorii України [Institutional principles of strengthening the influence of the agro-industrial sector on the development of rural areas of Ukraine]. *Rehionalna ekonomika - Regional economy*, 2, 88-92 [in Ukrainian].

6. Kononenko, L. V. (2022). Stratehiia rozvytku ahropromysloвого комплексу України: suchasnyi stan ta napriamy optymizatsii [Strategy for the development of the agro-industrial complex of Ukraine: current state and directions of optimization]. *Ekonomichnyi prostir - Economic space*, 182, 79-82 [in Ukrainian].

7. Kuzyk, O. V. (2022). Bazovi modeli komunikatsii u marketynhu ahropromyslovykh pidpriemstv України [Basic models of communications in the marketing of agro-industrial enterprises of Ukraine]. *Stratehiia ekonomichnoho rozvytku України - Strategy of economic development of Ukraine*, Issue 50, 106-118 [in Ukrainian].

8. Ofitsiinyi veb-portal Derzhavnoi ekolohichnoi inspektsii України - URL: <https://www.dei.gov.ua/> [in Ukrainian].

9. Pasichnyk, Yu. (2022). Otsinka ekonomichnoho potentsialu ahropromyslovoho kompleksu Ukrainy / Yu. Pasichnyk [Assessment of the economic potential of the agro-industrial complex of Ukraine]. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics - Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*, Issue 1, 34-47 [in Ukrainian].

10. Rybalko, S. V. (2018). Formuvannia stratehii rozvytku ahropromyslovoho vyrobnytstva rehionu v napriami formuvannia prodovolchoi bezpeky Ukrainy [Formation of a strategy for the development of agro-industrial production of the region in the direction of forming food security of Ukraine]. *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky - Ukrainian Journal of Applied Economics*, VOL. 3, NO. 4, 294-301 [in Ukrainian].

11. Rik ekotsydu v Ukraini: ekolohichni zlochyny u tsyfrakh - Year of ecocide in Ukraine: environmental crimes in numbers, Section. 2024. URL: <https://rubryka.com/2023/02/23/rik-ekotsydu-v-ukrayin-ekologichni-zlochyny-u-tsyfrakh/> [in Ukrainian].

12. Savchenko, V. M., Kononenko, L. V. (2023). Rozvytok i funktsionuvannia ahropromyslovoho kompleksu Ukrainy yak sotsialno-ekonomichnoi systemy [Development and functioning of the agro-industrial complex of Ukraine as a socio-economic system]. *Tavriiskyi naukovyi visnyk. Seriya : Ekonomika - Tavrian Scientific Bulletin. Series: Economics*, Issue 15, 109-115 [in Ukrainian].

13. Sotnyk, V. V., Mohylevska, V. O., Fedchuk, T. Yu. (2023). Problemy rozminuvannia ta vplyv viiskovykh dii na diialnist biznesovykh struktur ta ahropromyslovyi kompleks Ukrainy [Problems of demining and the impact of military operations on the activities of business structures and the agro-industrial complex of Ukraine]. *Ekonomika. Finansy. Pravo - Ekonomika. Finance. Law*, 7, 22-25 [in Ukrainian].

14. Chub, A. V. (2022). Monitorynh rozvytku ahropromyslovoho kompleksu Ukrainy [Monitoring of the development of the agro-industrial complex of Ukraine]. *Derzhava ta rehiony. Seriya : Ekonomika ta pidpriemnytstvo - State and regions. Series: Economics and entrepreneurship*, 3, 53-61 [in Ukrainian].

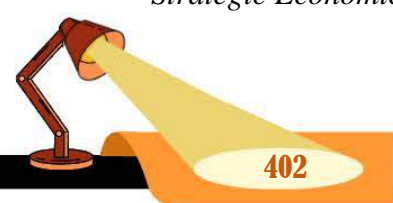
15. Chub, A. V. (2021). Suchasnyi stan ta tendentsii rozvytku ahropromyslovoho kompleksu Ukrainy [Current state and trends in the development of the agro-industrial complex of Ukraine]. *Pryazovskiy ekonomichnyi visnyk - Priazovskiy Ekonomichnyi Hovsyk*, Issue 5, 34-43 [in Ukrainian].

16. Shaposhnykov K. S., Krylov, D. V., Chub, A. V. (2022). Kapitalni investytsii ta rol derzhavy v rozvytku ahropromyslovoho kompleksu Ukrainy [Capital investments and the role of the state in the development of the agro-industrial complex of Ukraine]. *Derzhava ta rehiony. Seriya : Ekonomika ta pidpriemnytstvo - State and Regions. Series: Economics and entrepreneurship*, 2, 46-50 [in Ukrainian].

17. Shatska, Z. Ya. (2023). Rozvytok pidpriemnytskykh struktur ahropromyslovoi sfery v umovakh viiskovoho ekotsydu [Development of entrepreneurial structures of the agro-industrial sector in the conditions of military ecocide]. *Efektivna ekonomika - Effective economy*, №7. Retrieved from <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/1872/1889> [in Ukrainian].

18. Shatska, Z. Ya. (2023). Rozvytok pidpriemnytskykh struktur APK Ukrainy na zasadakh AgTech tekhnolohii [Development of entrepreneurial structures of the agro-industrial complex of Ukraine on the basis of AgTech technologies]. *Imperatyvy ekonomichnoho zrostantia v konteksti realizatsii hlobalnykh tsilei staloho rozvytku Imperatives of economic growth in the context of the implementation of global sustainable development goals: materials of the International Scientific and Practical Conference*, Kyiv, 25 April 2023 [in Ukrainian].

19. Shatska, Z. Ya. (2023). Prohnozni stsenarii pisliavoiennoho vidnovlennia pidpriemnytskykh struktur ahrarnoi sfery Ukrainy [Forecast scenarios of post-war restoration of business structures of the agrarian sector of Ukraine]. *Visnyk stratehichnykh ekonomichnykh doslidzhen - Bulletin of Strategic Economic Studies*, KNUVD, 1, 56-63 [in Ukrainian].

20. Ishchejkin, T., Liulka, V., Dovbush, V., Zaritska, N., Puzyrova, P., Tsalko, T., et al. (2022). Information subsystem of agri-food enterprise management in the context of digitalization: the problem of digital maturity. *Journal of Hygienic Engineering and Design (JHED)*, Vol. 38, 243-252 [in English].

21. Puzyrova, P., Rusina, Yu., Tsalko, T., Nevmerzhytska, S., Nyshenko, O., Rubezhanska V. (2021). Modeling of management decisions on financial leasing in the agri-food sector [Modeling of management decisions on financial leasing in the agri-food sector]. *Laplage em Revista (International) - Laplage em Revista (International)*, Vol. 7, n. 2, 729-736 [in English].

22. Olshanska, O., Puzyrova, P. (2023). Theoretical and methodological aspects of management of the competitiveness of agricultural enterprises under military conditions. *Management*, 1(37), 19-28. [in English].

